

MONOSTORI IMRE

Naplórészletek Vekerdi Lászlóval

NÉMETH LÁSZLÓ „HOMLOKA ÉGÖVE ALATT”

1970. december 20. *Tatabánya, Álmos vezér utca 9. II. e. 8. sz.* A *Népszabadság* vasárnapi mellékletét olvasom a főbérlet néni konyhájában. Egy Vekerdi nevű irodalomtörténész könyvet írt Németh Lászlóról. A cikk írója (őt se ismerem) nagyon levágja Vekerdi könyvét. Nem is annyira szakmailag, hanem úgy – és ez az igazán veszélyes –, hogy ideológiai-politikai tévelygőnek mutatja be a szerzőt. El fogom olvasni a könyvet, és – úgy látom – érdemes lesz megjegyezni a Vekerdi nevet is.

*

1985. december 16. *Székesfehérvár, Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár.* Németh László-émlékkülés. Sok ember kíváncsi a szereplőkre. Először találkozom Németh Magdával. Kedves és rokonszenves. Vekerdi László előadásának címe: *A Debreceni Kátétól a Ha most lennék fiatalig.* Megint elámulok: sehol egy séma, sehol egy ismert patent, minden, az egész eredeti, új, friss. És bírálni merésze a nagy tekintélyű eszmetörténészt, Lackó Miklóst. Eléggé zavarba ejt. Előadásommal nem vallok szégyent, V. L. jelzi, hogy tetszett neki, amit mondtam.

1986. május 30. *Tatabánya, Népház.* Az ünnepi könyvhét megyei megnyitójaként bemutatjuk a szerkesztésben megjelent Németh László-válogatást, a *Művelődéspolitikai írások*at. Vekerdi L. a főreferens. Itt van Németh Ella néni is. V. L. most is leköti a hallgatóság figyelmét, és most is utal egyet nem értésére Lackó Miklóssal. Van itt tehát valami, aminek utána kell néznem. Annyi persze világos, hogy két teljesen különböző gyökéretű szellemi világrépről van szó. De melyik közelít jobban a tényszerűen valóságos Németh-felfogáshoz?

1987. november 25. *Budapest, ELTE BTK.* Király István tanszékvezető professzor szobájában zajlik a kandidátusi értekezésem házi vitája, amelyen részt vesz V. L. is. Erősen dicséri a Németh László *Tanú*-korszakáról szóló kéziratot. Király alig győzi „helyrebillenteni” az egyensúlyt. Vekerdi – már az utcán – vállamat ütögetve biztat: „Ne félj, úgy megkandidálunk, hogy abban nem lesz hiba.” (A jegyzőkönyv szerint „hivatalosan” Király is teljes tekintélyével állt ki mellettem, illetve a disszertáció mellett.)

1988. április 8. *Hódmezővásárhely, a városháza díszterme.* Németh László-konferencia. Rangos előadók. Köztünk van Ella néni is. V. L. témája: „*A Négy könyv terve.*” Minta-szerű szakmai szereplés. Még Czine Mihály heves vitakozása sem hozza ki a sodrából. (Én a N. L. Magda lányához, Kanadába írt leveleiről beszélek. V. L. szeretettel gratulál.)

1988. november 26. *Csorna, a volt premontrei rendház kiállítóterme.* Egésznapos konferencia „Németh László pedagógiai öröksége” címmel. A derék iskolaigazgató, Hudy Ebdre és Cs. Varga István a fő szervezők. Ella néni is itt van. Az előadók közt Grezsa Ferenc, Sipka Sándorné, Cs. Varga István és mások. Jőmagam Vekerdi Laci előtt olvasom föl a szövegemet, ezután nyugodtan figyelhetek sz ő előadására. Három nagyszerű tanárról beszél: Németh László mellett Karácsony Sándorról és Szabó Árpádról. Jó, hogy ilyen fontosnak tartja a két utóbbit is: lesz mit pótolni.

1989. június 6. *Budapest, Markó utca. Az ELTE Főiskolai Kara díszterme.* Itt zajlik kandidátusi értekezésem védése. Rettenetes feszültség van bennem. Németh László lányai – mind a négyen – fekete gyászban. Meghalt Ella néni. A védési procedúra rendben lezajlott. Utána bankett –, sok jó ember gyűlt ma itt össze. Vekerdi Laci derűs és fürge. Örül a sikeremnek.

1990. február 5. *Hódmezővásárhely, Németh László Városi Könyvtár.* Kettős könyvbemutató. Németh Magda: *Levelek apámnak* és Lakatos István: *Németh László betegsége és halála* című könyveit V. L.-val együtt mutatjuk be. Próbálok önmagamhoz hozni, adni. Lacival úgysem vetekedhet senki mint szereplő, mint előadó.

1990. április 28. *Hódmezővásárhely. A városháza díszterme. A gondolkodó Németh László* címmel konferencia. A három éve alakult Németh László Társaság új elnöke – Király István halálát követően – Grezsa Ferenc. Vekerdi szereti őt és nagyra tartja. V. L. előadása: *A Magyarság és Európa – ma.* Igen kemény. Tiszta, világos helyzetértékelés.

1990. május 28. *Tatabánya, József Attila Megyei Könyvtár.* Rádiós felvétel Németh László levelezéséről. Gulyás Klára, Füzi László, Németh Magda, Németh Ágnes, Lakatos István mellett Vekerdi Laci is köztünk. Utána nagy beszélgetés a csak pár hónapja elfoglalt igazgatói szobámban.

1991. április 17. *Budapest, a Magyar Televízió székháza*

Egy el nem készült film helyett címmel ma este vetítette a tévé 1 a Németh László 90. születésnapja alkalmából fölvetett stúdióbeszélgetést. A műsorvezető Bányai Gábor, a résztvevők: Domokos Mátyás, Vekerdi László, Cs. Varga István és jőmagam. Megragadt bennem Laci egyik gondolata: „Az eszmék ölnek, a jó eszmék is. És Németh László mindig fölényesen és felségesen kibújt az eszmékből, és tudott egyszerű kisemberként sétálni a maga házacskája felé.”

1991. április 18. *Budapest, Kossuth Klub.* Németh László születésének 90. évfordulóján műsoros est, előadások. A nagybeteg Grezsa Ferenc helyett én vezetem a műsort. Azt hiszem, Németh László mellett a legtöbbet Feri jár az eszünkben. V. L. Borbándi Gyula után lép a színpadra. „A San Remo-i pillanat”-ról beszél, gyönyörű és dermesztő párhuzamokkal a mai magyar világgal.

1991. május 3. *Székesfehérvár. A városháza díszterme.* Újabb Németh László-konferencia. Fodor András, Kocsis Rózsa, Olasz Sanyi, Füzi Laci és Bakonyi Pista, a fő szervező, rendező. Megpróbálok egy kicsit „merész” lenni: a Németh László körüli szellemi hamisítókról és ferdítő rágalmazásokról beszélek. Vekerdi Laci előadása megrendít. Többek között a magyarországi újrestaurációról beszél, melynek a szellemiségétől idegen mindenféle

reformszellem. A Németh Lászlóé is. Magamban vitatkozni próbálok vele, de hamar föl-
adom.

1991. június 18. *Hódmezővásárhely, katolikus temető.* Grezsa Ferencet temetjük. Hő-
ség, rengeteg ember. A Németh László Társaság nevében Vekérdi László búcsúztatja. Nem
tudom kommentálni.

1992. március 9. *Budapest, ELTE BTK.* Olasz Sanyi kandidátusi védeése Németh László
regényeiről. A bizottság titkáráként igyekszem segíteni. Főlöské, mert Sanyi nagy fő-
lényen fut be. Eszembe jut Vekérdi Laci mondása, hát igen: Olasz Sándort is jól „meg-
kandidáltuk”. A banketten közös örvendezés.

1992. április 11. *Budapest, Írószövetség.* Itt emlékezünk – szép szombat délelőtt van –
a *Tanú* megjelenésének (majd csak szeptemberi) 60. évfordulójára. Izgulok persze mint
előadó: Vekérdivel egy műsorban, ugyanabban a műfajban föllépni nem éppen hálás sze-
rep. Mint szakmai rang viszont annál fontosabb. Németh László Ady-élményéről adok elő,
V. L. az új *Tanú*, a *Kisebbségben* utáni korszakról beszél. Egy ponton vitázik is velem. En-
nek örülök, mert úgy látom, komolyan vesz.

1992. április 24. *Kecskemét, Erdei Ferenc Művelődési Központ.* Konferencia *A szellem
lehetőségei a 20. század végén* címmel. Most csak közönség vagyok, így aztán Vekérdit
hallgatnom dupla élvezet. Azzal kezdi, hogy fogalma sincs róla, nem is érti, miről beszélt
előtte a neves irodalomtörténész, esszéíró. Remek pillanat, de teljesen szokatlan. Csak Ve-
kérdi Lacitól tűrnek el efféle igazmondást a baráti rendezők, szervezők. Szó, ami szó [...] elő-
adása tényleg „lila” volt (ezúttal is). Lehetséges, hogy mégsem annyira zseniális filozó-
fus? Vekérdi megint a fején találta a szöveget.

1992. június 9. *Székesfehérvár, Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár.* *Az író rejtet-
tebb birtokán* című, a 90. születésnap alkalmából íródott tanulmányokat tartalmazó kötet
bemutatója. Vendégek, szereplők: Németh Magda, Vekérdi László, Bakonyi István és én.

1994. március 4. *Budapest, Zuglói Művelődési Ház.* *A századvég szellemi körképe* cím-
mel kétnapos konferencia kezdődik. Csak közönség vagyok, szerencsére. Nagy a tömeg,
nagy a fölhajtás. (A köztársasági elnök is – mint előadó – szerepel.) Vekérdi Laci kivonja
magát a forgatagból. Félrevonul egy oldalsó szobába. Maga elé néz, nem beszél. Mellé lo-
pakodom. Talán nem érzi jól magát? Leülök. Nem küld el. Így azután együtt hallgatjuk az
előadásokat, oly módon, hogy nem látjuk az előadókat. Csak baj ne legyen V. L. előadása
közben. De nincs. Épp egyik kedvenc, nagy témáját a wallersteini „centrum és periféria”,
illetőleg a Szűcs Jenő-féle „Európa három régiója”-teóriát fejtegeti-elemzi, csodás intel-
lektuális ügyességgel, hajlékonysággal.

1995. március 8. *Budapest, Püski Könyvesbolt.* Itt mutatja be Vekérdi Laci a Sándor bá-
csinál megjelent *Minőség, magyarság, értelmiség* című Németh Lászlóról szóló tanulmány-
kötetemet. Mindkét helyiség zsúfolásig teli, Laci hirtelen nem is tudja, melyik szobában be-
széljen. Aztán megtalálja a megoldást: rááll a küszöbre, és jó hangosan belevág előadásába.
Máris megnyerte a hallgatóság rokonszenvét.

1995. május 29. *Hódmezővásárhely, Németh László Városi Könyvtár.* Hármaskönyv-
bemutató. Vekérdi László: *Tudás és tudomány*, Olasz Sándor: *Az író öntőformái* és Mo-

nostori Imre: *Minőség, magyarság, értelmiség*. Egy kicsit sokan vagyunk a bemutató barátainkkal együtt: Vekerdiből kevés jut. Mi többiek elveszük tőle az időt.

1995. október 19. *Szeged, a városháza díszterme*. Németh László-konferencia. Délelőtt négy, délután úgyszintén négy előadás. Közben pazar ebéd, a polgármester adja. Pohárköszöntők. Vekerdí Laci méltatlankodik: minek ekkora pazarlás! Mint mindig, most is remek a társaság. Komoly a színvonal is. Laci az utolsó szereplő. Odakint már erősen sötétedik. Elhagyja az előadói pulpítust, és a hallgatóság sorai előtt kezd lassú sétát. Egyik legnagyobb témájáról, a Galilei-ügyről beszél. Mindenki ámulattal hallgatja.

1996. október 25. *Budapest, Németh László Gimnázium*. Szakmai konferencia: *Iffjúság, iskola, nevelés Németh László életművében*. V. L. a vásárhelyi korszak történelemszemléletéről ad elő –, a nagy táblánál krétafeliratokkal operál. Feszeng az előadói idő rövidsége miatt (én elnökölök, jól érzékelem).

1996. november 20. *Budapest, Magyar Írószövetség*. Fodor András – nemrég operálták a szívét – *A hetvenes évek* című naplója újabb kötetének a bemutatója. Ennyi embert még nem láttam ebben a teremben. F. A. ragaszkodik ahhoz, hogy én üljek balról mellette, s mondjam el benyomásaimat a kötetéről. Így is történik. A bemutató végeztével leülünk egy kis asztalhoz Vekerdí Lacival. Magammal hoztam a szerződést az „Új Forrás Könyvek” sorozatban kiadandó Németh László-tanulmánykötetére. Nagy hümmögés után – *sokallja* a mégoly szerény honoráriumot – aláírja. (Pár nap múlva visszavonja, és hogy nyugodt legyen a lelkiismerete, csak a felkínált pénz felét hajlandó elfogadni. Ilyen jelenséggel húszéves szerkesztői pályafutásom során még nem találkoztam. Biztos vagyok benne, hogy nem is fogok.)

1997. május 23. *Hódmezővásárhely, A városháza díszterme*. Tízéves a Németh László Társaság. Mint újonnan választott elnök, én szerveztem az előadásokat. Vekerdí Lacit arra kértem, próbálja megfejteni a Király Istvánt és Németh Lászlót összefűző kölcsönösen bonyolult szellemi kapcsolatot. V. L. – szokása szerint – úgy elmélyedt a témában, hogy most, szóban csak a „lábjegyzeteket” tudja elősorolni. Lukács György szerepét is taglalja. Nagy csend a hallgatóság köreiben.

Délután egy kisteremben gyűlünk össze. A fő téma Vekerdí Laci új Németh László-tanulmánykötete. Mi adtuk ki az „Új Forrás Könyvek” sorozatban. Két példányt sikerült elhoznom a nyomdából. Beszél, mesél, mi meg többiek hallgatjuk. Többször említi Sántha Kálmánt, élete egy másik nagy szellemi és erkölcsi példaképét.

1997. június 5. *Tatabánya, József Attila Megyei Könyvtár*. Az „Új Forrás Könyvek” idei két kötetének bemutatója. Holló András posztumusz válogatott verseskötetéé és Vekerdí Laci Németh László-tanulmánykötetéé. Nem merem fölkérni dedikációra, mert úgy hírlík, mostanában nem dedikál senkinek. Talán majd később.

1997. június 6. *Mezőszilas, Németh László Könyvtár*. Egy nappal később ugyancsak könyvbemutató. Itt már mindketten fölszabadultabbak vagyunk. Mezőszilason szinte tapintható a „hely szelleme”. És hát Varga István igazgató úrból is csak egy van. Szerencsére. Jóízűen falatozunk a terített asztalok körül csoszogva.

1997. július 9. *Budapest, Farkasréti temető*. Fodor Andrászt temetjük. Vekerdí László a sír behantolása után csöndben megszólal: „Nagy baj ez, nagyon nagy baj.” Mindnyájan

érezzük, hogy nemcsak e kivételes ember halálának döbbenetes ténye miatt kesereg. Hanem Fodor András szellemi jelenlétének ez utáni örökös hiányára gondolva is. Ballagunk lefelé, a főbejárat irányába. Egyszercsak megindul balra: „Itt van a Laci bácsi sírja, menjünk, nézzük meg.” Németh László síremlékénél idéziünk pár percet. Vekerdi visszanez Fodor András frissen hantolt sírhalma felé: „Egészen közel vannak egymáshoz” – mondja. Erősen tűz a nap. Délután 5 óra.

1997. november 11. *Kecskemét, Forrás Szerkesztősége, majd Katona József Könyvtár.* A Németh László Társaság őszi rendezvénye, Füzi Laci házigazdászkodása mellett. Szép, verőfényes, nap. Gazdag program sétákkal, városismerkedéssel. Délután a megyei könyvtárban igazi szellemi csemege vár ránk. Németh Ágnes szép munkáját hallgatjuk meg a Németh László–Fodor András levelezésről, majd Vekerdi Laci következik. Készülő Galilei-könyvről beszél, azaz nem is egészen arról, inkább a Galilei-problémáról; arról, hogy mi izgatja őt – és a világ számos tudósát, történészét – ebben a 17. századi hatalmas történetben. V. L. a szokásosnál is jobban fölajzott, csak nehogy rosszul legyen... De nem, szépen megnyugszik. Így köszönök el tőle.

1999. január 29. *Hódmezővásárhely, Németh László Városi Könyvtár.* Kettős könyvbemutató. Grezsa Ferenc posztumusz tanulmánykötetét Vekerdi László méltatja. Főlkészültsége, gondossága, pontossága, szabatosága megint – újra és újra – elismerésre (és szakmai önvizsgálatra) késztet. Hiába, az utóbbi tízegynéhány évben alighanem tőle lestem el a legtöbbet. Lakatos István könyvéről (*Németh László életrajzi kronológiája*, II. kötet) én beszélek, majd ő maga. A Grezsa-család megköszöni a figyelmet, gondoskodást. (Mindez persze elsősorban Olasz Sanyi érdeme, ő jelentette meg Grezsa Feri könyvét.)

Vacsorára hívnak egy szép kis étterembe. Késő van már, mindenki éhes. Rendelünk mindenfélét. Elvégre vendégek vagyunk. Jó nagy adagokat hoznak. Vekerdi Laci egy – százharminc forint az ára – húslevest kér, cérnametélttel. Semmi más.

A város határában egy ménestelep kis kastélyában szállásolnak el bennünket. Reggeli után hazafelé indulunk. Én vezetek, Laci mellettem, feleségem hátul. Hamarosan kiderül: Laci megsejtette, hogy 75. születésnapja alkalmából köszönteni fogja az *Új Forrás*. Kérlel, tegyek le a tervről. Az a – rókafele – válaszom támad, hogy ha egy pár ember, aki őt szereti, becsüli, megkér mint szerkesztőt, hogy írni szeretne róla, nem csaphatom be előtők a szerkesztőség ajtaját.

Budapesthez közeledvén elcsöndesedik. Úgy látom, földta a kérlelést, a tiltást. A városszéli házak között meg kell állnunk, mert eldugultak az ablaktörő spriccelői. Laci is kiszáll. Tűt kér Esztertől, és – az olvadó hóban tocsogva – ügyes kapirgálással kitisztogatja a csövecskéket. A jól végzett és hasznos munka örömevel folytatjuk utunkat. A Kosztolányi Dezső téren perdül ki a kocsiból.

1999. április 24. *Budapest, BM Duna Palota.* A Németh László Társaság országos középiskolai tanulmányi versenyének díjkiosztó ünnepsége, majd *Galilei*-előadás. A kapuban összefutok Vekerdi Lacival. Felesége már jobban van, de még mindig sok a baj. Röpében szót váltunk újabb, nálunk megjelenő kötetének tervéről.

1999. szeptember 25. *Budapest, a Testnevelési Főiskola aulája*

A „Szárszó Budapesten” elnevezésű konferencia egésznapos programjában tizenhat előadás hangzik el Németh Lászlóról. Vekerdi Laci *A család* címmel taglalja Ella néni, a Né-

meth lányok s Lakatos István szerepét ennek a hatalmas életműnek a további feltárásában, éltetésében. Szép és igaz esszé, magával ragadó személyessége meggyőző. Az egészet valami fájdalmasan szép szeretet hatja át.

1999. december 9. *Budapest, a Magyar Írószövetség székháza.* A Németh László Társaság tisztújító közgyűlése. Megtartom az elnöki beszámolót az eltelt három év munkájáról, eredményeiről. Vekerdi Lacival az élen már korábban rávettek, hogy vállaljak újabb három évet. Nem nagyon kellett győzködniük, úgy érzem, hogy most a legjobb terápia a minél nagyobb megterhelés, a minél több munka. Újra én leszek a Társaság elnöke.

2000. március 1. *Budapest, Németh László Gimnázium.* A Németh László Társaság vezetőségi ülésén országos felhívást fogalmazunk meg arról, hogy állíttassék egész alakos szobor a nagy írónak Budapesten. Minden közösség, szervezet támogatására számítunk, de legfőképpen az egyéni adakozásokat várjuk és reméljük. Vekerdi Laci szkeptikus, meg „elvileg” sem ért egyet: Németh Lászlónak nincs szüksége szoborra, vagy másképpen: nem szoborra van szüksége.

2001. március 12. *Budapest, Szabadság téri, tévé székház.* A Németh László-centenárium jegyében telik a tavasz. Az ország sok pontján és a határon túl is – Nagybányán, N. L. szülővárosában – nagy a készülődés. Pesten a „Tudóra” műsor számára hosszú tévéfelvételen veszünk részt. Vekerdi Laci, Füzi Laci, Olasz Sanyi meg én. Az okos és kedves Gazda István a műsorvezető. Már otthonosabban mozgok ebben az álvilágban, mint tíz évvel ezelőtt (a 90. évfordulón), de ugyanúgy mosolygok magamban a stúdiókban uralkodó összevisszaság, rendetlenség, fegyelmezetlenség láttán. Meglehet persze, hogy itt ez a normális. Maga a beszélgetés jól sikerült, ki-ki azt erősítette, amiben a legjobb.

2001. március 29. *Budapest, Petőfi Irodalmi Múzeum.* Hosszas előkészületek (és biztonsági intézkedések) után sor kerül a centenáriumi év hivatalos megnyitójára. A Társaság elnökeként nekem kell várnom és kalauzolnom Mádl Ferenc köztársasági elnököt. Van idő egy rövid beszélgetésre is hármásban Ratzky Rita főigazgatói irodájában. Az elnök úr egyébként éppolyan, mint amilyenek a tévéből ismerjük. A díszteremben szép köszöntőt mond, majd Jókai Anna megnyitója után három szakaszból álló előadássorozat kezdődik. Vekerdi Laci a harmadik csoport előadója. Már délután (és ebéd után) van, mindenki fáradt egy kicsit, de senki sem távozott. (Sőt, talán még többen vagyunk, mint reggel.) Témája a *Válasz* születése. Nemcsak történeti-filológiai rekonstrukció ez, de lélektani, érzelmi elemzés, értelmezés is.

Már elkészült egy adag a Nap Kiadó „In memoriam” sorozatában megjelenő Németh László-kötetemből; szép könyv, jól el lehet adni ebben a környezetben.

Estefelé búcsúzkodunk, cihelődünk. A ruhatárnál Laci nagy jókedvvel megjegyzi, hogy szokjak le az idegeskedésről, mert különben kihegyesedik a hasam.

2001. december 10. *Budapest, Magyar Írószövetség.* A Németh László-centenárium záró eseményeként bemutatjuk az év tanulmányterméséből válogatott *Emlékkönyvet*. Az estet Németh Ágnes vezeti be: áttekinti az év legfontosabb eseményeit, kiadványait, és a család nevében köszönetet mond a szerkesztőknek, résztvevőknek. Az *Emlékkönyvet* Olasz Sándorral szerkesztettük, igazi rohammunkával, hiszen a jelent próbáltuk megragadni. A vaskos művet két kitűnőség: Domokos Mátyás és Vekerdi László mutatja be, értékeli. Rendkívül nehéz a dolguk, majdnem lehetetlen. Persze, ők épp azért is kitűnőségek, mivel

nem ismernek lehetetlent, legalábbis a szellem világában. Kedves jelenség a marosvásárhelyi Mentor Kiadó képviselője, Nagy Pál, aki az 1935-os Németh-útirajzot (*Magyarok Romániában*) és a körülötte kialakult hatalmas sajtópolémiaának a dokumentumait gyűjtötte kötetbe. A bemutatás után nagy fényképezkedés, jó beszélgetések.

2003. december 1. Budapest, Magyar Írószövetség. Hosszú-hosszú előkészületi idő s különböző munkafázisok után végre megjelent az Argumentum Kiadónál szerkesztői pályafutásom legtestesebb munkája, a Németh László-recepció történetét bemutató kötet („*Én sosem kívántam más emlékművet...*”). Ez a szöveggyűjtemény (az illetlenül hosszú kíséző tanulmánnyal) nem minden komplikációtól mentesen született meg, néhány szerző ugyanis hevesen tiltakozott: már nem vállalják egykori írásaikat. Ez mindenesetre különös. Egyike másika még meg is fenyegetett. Mindezek ellenére Láng József, a kiadó hidegvérű igazgatója keresztülvitte a megjelentetést. Az írószövetség klubjába sokan eljöttek. Nem csoda, hisz a két fölkért előadó most is Domokos Mátyás és Vekerdi László. Hosszasan elemzik a kötet által felölelt háromnegyed évszázad egyes korszakainak szellemi jelenségeit, olyasmiket is fölvetve, amikre én mint szerkesztő nem is gondoltam. Végül is szépen sikerült ez a karácsonyváró rendezvény, jó volt találkozni a régi barátokkal. Érezni lehetett – most is – az együvé tartozást. Eszter sokat fényképezett.

2004. november 5. Debrecen, Akadémiai Bizottság. A Debreceni Egyetem magyar irodalom intézete és a Németh László Társaság közös rendezvénye a prózaíró Németh Lászlóról. Úgy látom, Görömbei András szakmai elkötelezettsége és legendás szívóssága Debrecenben a Németh László Társaság egyik alközpontjává tette. A meghívón nem láttam Laci nevét, így még inkább örülök, hogy itt van. A szünet után az előadói pulpitusról melléje telepszem. Tetszik neki, amit a *Bűn* értelmezéséről előadtam. Végigbeszélünk az összes előadót, de ez mégsem illik. Így azután csak néha váltunk egy-egy mondatot. Sietnem kell a vonathoz, emiatt aztán előadás közben búcsúzom, s kicsörtetek a széksorok között. Vidáman villamosozom a pályaudvarra: nem hiába utaztam, utazom ennyit.

2006. április 28. Budapest, Pasaréti út. „És annyi balszerencse közt...” – de azért mégis elkészült, és ma – *hat esztendővel* az első felhívás után – fölavatjuk Csíkszentmihályi Róbert egész alakos Németh László-szobrát. A Németh család a Társaság és jómagam szervező és pénzgyűjtő munkája beérett. Bár délelőtt és délben is szakadt az eső, pár perccel a ceremónia előtt elállt. A védnök most is Mádl Ferenc, és szerepel Csoóri Sándor, Nagy Gáspár, Bánffy György is. A Társaság nevében Olasz Sándor és én szólunk. Szabó István református püspök mond áldást. Nem látom a tömegben Vekerdi Lacit, még az is megfordul a fejemben, hogy el sem jött. Annál nagyobb az örömöm, amikor a Bethlen Gábor Alapítvány koszorúját Bakos István és N. Pál József oldalán ő helyezi el. (Gondosan megigazítva a szalagot. Nagy pillanat, milyen kár, hogy nincs nálam a fényképezőgép.)

2006. június 19. Budapest, Petőfi Irodalmi Múzeum. A „Tiszatáj Könyvek” sorozatban megjelent Németh László-naplókból szerkesztett kötet bemutatója. Zsúfolásig megtelt a díszterem, Szombathelyről különbusz érkezett középiskolás diákokkal. (A kedves ottani „rezidensünk”, Tóth Péter tanár úr vezetésével.) A tömegben észreveszem Vekerdi Lacit, de nem bírok behatolni a széksorok közé, integetek, ő is. Kapok egy naplópéldányt a kiadó, Olasz Sándor fekete bőr, csatos aktatáskájából, s leteszem én is a fekete bőr, csatos aktatáskámat. Térülök-fordulok – eltűnt a táskám. Rémes helyzet, meg aztán műsor köz-

ben a pódium szegletében pihenő fekete bőr, csatos aktatáskát bámulom az Olasz Sanyit hordozó szék lábai között. Hátha az enyém az a táska. Persze azért fülelek a jobbnál jobb előadásokra: Németh Ágnes szépen és pontosan fogalmaz, Füzi László az irodalomtudomány szempontjait alkalmazza, Olasz Sanyi közvetít, Havas Judit felolvas. A bemutató végén még nagyobb a tolongás. A szintén rémült Sanyival megkönnyebbülve cseréljük ki a táskákat. Vekerdi Laci embersűrűben, megint csak integetünk.

2006. december 8. *Budapest, Magyar Írószövetség.* Valami hanyagság miatt láncra van zárva az írószövetség klubhelyisége, ahol a „Tiszatáj Könyvek” sorozat legújabb darabját, az „Európai látókörű magyar”. *Emlékezések Németh Lászlóra* című gyűjteményes kötetet mutatnánk be. Némi tanakodás után a fűtetlen étteremben telepszünk le, s rá is kezdünk a mondókákra. Értő, baráti közönség gyűlt össze, úgy ülünk az asztaloknál, mintha csak vacsorázni jöttünk volna. Olasz Sándor bevezetője után mint a kötet szerkesztőjének, nekem kell a könyvet bemutatni, ismertetni, még hozzá elég hosszú ideig. Csak meg ne unjanak. Vekerdi Laci, dzsekijébe bújva, közvetlenül szemben ül velem az asztalunknál, illetve ő ül, én állva mesélek, így aztán csak a lehajtott fejének tetejét látom. Szinte végig mozdulatlan, nem tudom, mi játszódik le benne. Sok részletet fölolvastok a könyvből (egyik jobb mint a másik). Végül Laci egy költőien szép írását az utolsó sajkódi látogatásáról, 1974 augusztusában. Hirtelen nagy csend, majd taps. Ágika sokat fényképez, jókat beszélgetünk, s vannak, akik már tényleg vacsoráznak.

2006. december 18. *Budapest–Tatabánya.* Laci egy kis cédulára írt levélkéje a kíséző a Németh László *Naplójáról* írt recenziójához. A kis cédulán azt írja, hogy az „Európai látókörű magyar” hallatlanul érdekes „Munka”. (Így, nagy M-mel.) A *Naplóról* írt tanulmánya különleges: regényfolyamként értelmezi a vallomásokat, s fölidézi néhány Németh Lászlóról szóló kritika tanulságait: hogyan élt, él valójában ez az életmű az utókor felfogásában, emlékezetében. (Írását az *Új Forrás* 2007. februári számában hoztuk.)

2007. október 6. *Hódmezővásárhely, a városháza díszterme.* Emlékezés a Németh László Társaság 20. évfordulóján, ami egybeesik Grezsa Ferenc születésének 75. évfordulójával. Szinte egyszerre érkezünk a városháza melletti kis utcába. Laci Judit lánya kísérete el. Itt vannak már Olasz Sanyiék, Füzi Laciék s a Németh lányok: Magda, Ágnes és Judit. Érkezik Lami Pál, a budapesti Németh László Gimnázium igazgatója is. A debreceni „alközpontot” Görömbei András és Imre László képviselik. Vekerdi Laci rögtön előrántja aktatáskájából a Fülep Lajos levelezéskötetének utolsó darabjáról írt hatalmas „recenzióját”. A városházán fogadtatás ezúttal is parádés. Lázár János polgármester úr, két alpolgármestere s Dékány Magdolna (a mindentudó fő szervező) kitesznek magukért. Délután kerül sor a Németh László-díjak átadására: Grezsa Ferenc felesége és Vekerdi Laci a Németh családtól és Olasz Sándortól, a társaság elnökétől vehetik át az elismerést. Laci a nyílt színen némi ellenállást fejt ki: alkalmasabb személyt is találhattunk volna! A kedves Németh lányok pillanatok alatt leszerelik. Az előadók közül utolsónak én következem: ezeket a naplójegyzeteket olvasom föl. A közönség élvezi. Néha ki-kipillantok, Laci tekintetét keresem. Annyit érzékelek, hogy feszülten figyel. S övé az utolsó szó is: konferenciával kapcsolatban felidézi Ella néni emlékét, s arra figyelmeztet, hogy az ő ünnepe is ez a mai. Az elnöki pulpituson díszelgő pompás virágcsokorra mutatva kijelenti, hogy ezzel Ella néni emlékezik. Nagy, egyetértő tapsot kap.